

SUMMARY

Kuchai Tetiana, Kuchai Oleksandr, Chychuk Antonina, Rokosovyk Natalia, Goncharuk Vitaliy. *Worldview and perception of children of 5-8 years old.*

The article considers the basics of harmonious worldview in children of 5-8 years old, which is the basis for the formation of worldviews, views, knowledge, beliefs about the world around us, which determine the place and role and motivate actions in relation to the surrounding reality through the prism of values.

World perception is considered as a whole in relation to stable schemes, ways of behavior, feelings, thinking, vision of the world around, inherent in an individual child, ethnocultural and sociocultural groups. The children's worldview reflects specific to a particular cultural or social environment "mechanisms" of socialization, expressed in the predominant for a particular way of perceiving the world. The features that characterize the child's worldview are revealed: the integration of stereotyped ways of perceiving nature, man and society; a combination of components of transitional (age) nature; spiritual and intellectual content; dynamics that do not always coincide with the dynamics of intellectual maturation; connection with reflexive processes; different pace; localization at the intersection of socio-cultural, ethical, gender and age components of child development; integration of natural and cultural, rational and emotional, individual-personal and socio-typological.

The conditions for the development of creative abilities of preschoolers are determined. First of all, the development of a child's abilities is conditioned by a number of social factors, including the social situation of development and leading play activities.

Key words: worldview, world perception, children of 5–8 years old, development of creative abilities, preschoolers, world perception.

УДК 378

Наталія Кушнір

Департамент освіти і науки Кіровоградської ОДА
ORCID ID 0000-0002-8692-4882

Віталій Гончарук

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
ORCID ID 0000-0002-3977-3612

Валентина Гончарук

Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
ORCID ID 0000-0002-7323-0590

DOI 10.24139/2312-5993/2020.09/372-379

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У статті проаналізовано поняття економічної культури як вектора розвитку загальної національної культури й показника соціальних замовлень сучасної освіти. Досліджено економічну культуру особистості як невід'ємний компонент її загальної культури та каталізатора економічних процесів. З'ясовано, що економічна культура виражає уявлення й мотиви суб'єктів соціально-економічних відносин через консолідацію соціальних груп до спільної діяльності. Визначено, що взаємовідносини між учасниками соціальних груп зміцнюють організаційні та інституційні економічні зв'язки, надають їм особистісний сенс і творчу продуктивність, актуалізуючи все внутрішнє життя людей.

Ключові слова: культура, економічна культура, соціокультурний аспект, економічна свідомість, соціальне замовлення, економічний досвід, економічна свобода.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток соціально-економічних інституцій, упровадження регуляторів ринкової економіки породжує потребу соціуму у формуванні уявлення про економічні процеси та їх наслідки. Тому одним із соціальних замовлень сучасної освіти є набуття підростаючим поколінням елементарного економічного досвіду, що стане фундаментом подальшої успішної економічної соціалізації й економічного досвіду суспільних відносин.

Аналіз актуальних досліджень. Аналіз сучасної вітчизняної і зарубіжної наукової літератури дав змогу визначити, що пріоритетом досліджень є взаємозв'язок економічних та культурних аспектів у цілому та взаємозв'язок культури виробництва й культури споживання, культури управління і культури етики праці. Саме економічна культура органічно включена в процеси реформування соціокультурних галузей, оскільки від громадянської зрілості й економічної активності людей залежить розвиток економіки, а отже, і всіх сфер життя.

Питанням розвитку економічної культури як конструктивного фактору суспільного розвитку, способом залучення в економічне життя різних соціальних сил і шарів присвячено праці філософів, соціологів, психологів, економістів та педагогів. Наукові розробки А. Абрамова, А. Аменд, А. Бірмана, І. Войтова, Р. Зайченко, А. Кокшарова, Н. Лебедевої, О. Леотьева, І. Мінервіна, Л. Мамаєва, А. Насырова, А. Смоленцева, А. Татарко та А. Шатова свідчать про необхідність включення економічної культури як освітнього компонента на всіх рівнях галузі освіти.

Проблему економічного виховання та формування економічної культури в освітньому процесі в різних аспектах досліджували у своїх працях О. Дибіна, Р. Жуковська, Л. Загик, С. Козлова, Ю. Лелюк, В. Логінова, Т. Маркова, В. Нечаєва, Е. Радина та ін. На їхню думку, саме економічна культура є провідним завданням у процесі формування загальної культури особистості, адже вона надає індивіду первинні уявлення та поняття про економічні закономірності розвитку суспільства.

Виховання через інструменти за засоби освітнього процесу таких якостей особистості, як ощадливість, практичність, раціональність, ресурсозбережливність, опанування навичками економічного аналізу. Формування й розвиток економічної культури особистості забезпечує готовність до самостійної цивілізованої, економічної та підприємницької діяльності, креативності, уміння аналізувати і прогнозувати.

Мета статті – визначення ключових напрямів розвитку економічної культури в галузі освіти та розкриття соціокультурного аспекту економічної культури як показника сучасного джерела розвитку особистості.

Методи дослідження. У процесі дослідження було використано такі методи: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження; вивчення й узагальнення педагогічного досвіду; соціологічні спостереження; аналіз соціокультурного аспекту економічної культури як показника рівня розвитку галузі економіки та системи освіти.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку соціуму відбувається перехід від індустріального до постіндустріального (інформаційного) суспільства та «нової цивілізації». Для цього періоду характерним є співіснування теорій глобалізму та інформаціоналізму. Відмітною рисою його є формування загальної парадигми управління, теорії організаційних та інформаційних систем суспільства. Результатом таких процесів стала поява нових організаційних форм суспільних відносин із високим рівнем адаптивності, відкритості, гнучкості, домінування інформаційно-комунікативної підсистеми управління над адміністративною.

За даних умов актуальними є проблеми, пов'язані із соціокультурними аспектами суспільного життя, а отже, зрозумілим, що галузь освіти є ключовою ланкою в системі формування загальнонаціональної, організаційної, професійної культури, а також економічної культури як продукту ринкових перетворень.

Науково-технічний та соціальний прогрес вимагають формування працівників нового типу, що поєднують у собі професіоналізм та компетентність у вибраній сфері діяльності та професійній мобільності. Саме тому так важливо сформувати високий рівень економічної культури населення через систему освіти із забезпеченням трьох компонентів:

- теоретичного – освоєння загальної економічної теорії;
- практичного – формування певних навичок економічної діяльності;
- етичному – запровадження системної оцінки та встановлення моральних норм, адекватних тій чи іншій економічній системі.

Цікавим у розумінні впливу саме ціннісної складової на розвиток ринкових відносин є дослідження Л. Гуїсо (L. Guiso) та ін. «Опіум для народу? Релігія та економічні переконання». Економетричне дослідження показало, що релігія позитивно впливає на переконання, які сприяють вільному ринку та поліпшенню інституційної структури, а релігійні люди більше довіряють один одному, урядові та правовій системі та вважають ринковий розподіл доходів справедливим (Guiso, 2003, р. 225).

Проведений нами моніторинг питання розуміння громадянами України особливостей сучасних соціокультурних перетворень, розвитку світу та, зокрема, власної країни виявив, що відсоток громадян із низьким рівнем економічної культури становить 58 %, із достатнім – 17 %, із високим – 25 % від опитаних респондентів (рис. 1).

Рис. 1 Рівень розвитку економічної культури громадян України

Одним із показників економічної культури є наявність сформованого економічного досвіду людини. Економічно культурна людина розуміє значення економічних термінів, доцільно використовує власні знання, дотримується морально-етичних норм у процесі власної економічної діяльності. Усе це є надбанням людини в процесі економічної діяльності, що складає її первинний економічний досвід (Поніманська, 2006, с. 230).

Високий рівень розвитку економічної культури дає особистості свободу, а «для того, щоб свобода прижилася, – підкреслювала Маргарет Тетчер, – необхідна критична маса людей, які дійсно розуміють, що це таке. Розуміння цього не може прийти в результаті простого читання книг, лише звичаї та світогляд роблять свободу стійкою. Іншими словами, спочатку з'являються вільні люди, а вже потім виникає вільний політичний, економічний та соціальний порядок» (Tetcher, 2014, p. 500).

Формування та розвиток економічної культури на всіх освітніх рівнях є надзвичайно важливим етапом суспільного розвитку, адже вона є складником загальної національної культури та суміжною із політичною культурою, правовою, професійною, організаційною та іншими.

Економічна культура є багатовимірним явищем, яке складається як із раціональних, так і ірраціональних компонентів, та містить такі елементи:

- економічні цінності й норми, що склалися і поширені в певному суспільстві;

- економічні стереотипи та міфологеми;

- ідеї, концепції і переконання;

- економічні традиції;

- установки і орієнтації людей про існуючу економічну систему в цілому, визначені важливі «правила гри» і принципи взаємовідносин індивіда і економічних інститутів (Морозов, 2017, с. 135).

У процесі формування економічної культури можна виокремити декілька напрямів:

1. Формування економічної свідомості, що забезпечує: ознайомлення молоді із законами ринкової економіки, шляхами підвищення її ефективності, удосконалення виробничих відносин; системою й методами управління виробництвом; формування здатності до економічного мислення, уміння оволодівати новими методами і прийомами праці; виховання почуття і рис ефективного господаря; розвиток здорових матеріальних потреб, умінь розпоряджатися грошима.

2. Індивідуальна соціоекономічна діяльність – передбачає планування та організацію особистого бюджету, доходів та витрат сім'ї; економічно обґрунтоване оцінювання товарів, які купуються для особистих потреб, їх раціональне використання; раціональне ставлення до свого здоров'я, режиму і способу життя (Дрозденко, 1997, с. 21).

Економічна свідомість забезпечує розуміння індивідом економічного життя суспільства, перетворює членів цього суспільства на активних творчих учасників виробничого процесу. Вона включає знання про основні закони розвитку ринкової економіки, удосконалення виробничих відносин, системи управління й методів господарювання. Найважливішою її частиною є здатність до економічного мислення, а воно передбачає вміння осмислювати явища економічного життя з урахуванням досягнень науки і техніки. Воно сприяє творчому розв'язанню особистістю економічних проблем, конкретних трудових завдань та цінностей (Будник, 1998, с. 62).

Важливою ціннісною складовою в соціоекономічному середовищі є довіра між учасниками його формування. Адже діяльність індивіда та його існування в суспільстві передбачає невизначеність, а невизначеність потребує довіри. Тому так важливо формувати ціннісну складову спочатку в дітей, а надалі розвивати її в дорослих, що найефективніше робити через навчальний і виховний освітній компоненти.

Наочним прикладом прояву довіри в економічному середовищі є торгівля та фінансові операції, з якими людина зіштовхується протягом

усього життя Адже є сотні тисяч продавців, і аби щось купити, найперше потрібно виявити довіру продавцеві.

Маркетингові дослідження економічної культури та соціології показують, що в країні із вищим рівнем довіри існують вищі показники міжнародної торгівлі товарами та фінансовими активами, а також обміну прямими іноземними інвестиціями.

З точки зору психолого-педагогічних досліджень зв'язку довіри та економіки на індивідуальному рівні, можна стверджувати, що якщо людина (майбутній фахівець) схильна довіряти, то її статистичні шанси стати успішним підприємцем вищі. Саме за духовною і матеріальною природою економічна культура виступає фактором соціальної регуляції. Як підкреслює Т. Заславська, економічна культура є якістю економічних відносин, які володіють стійкістю, суспільною значущістю, усвідомленістю й упорядкованістю взаємодій, адаптивністю до постійно змінюваних умов, певною варіативністю, суб'єктивною раціональністю. Ці відносини зміцнюють організаційні та інституційні економічні зв'язки, надають їм особистісний сенс і творчу продуктивність, актуалізуючи все внутрішнє життя людей (Заславская & Бородкин, 1999, с. 43).

Погоджуємось із думкою І. Войтинова, що сутнісні властивості економічної культури проявляються в наступному:

- по-перше, вона охоплює ті цінності, норми, потреби й переваги, які виникли з потреб економіки. Це соціальні норми, що виникли з внутрішніх економічних потреб, а також обумовлені зовнішніми обставинами;

- по-друге, основним каналом впливу на економіку є не будь-яка поведінка, а, перш за все, економічна;

- по-третє, економічна культура більшою мірою орієнтована на управління поведінкою людей із метою підвищення матеріального благополуччя (Войтинов, 2016).

Дослідники економічної культури виділяють такі її функції, як: світоглядна, трансляційна, селекційна, інноваційна, гуманістична, аксіологічна, адаптаційна та стабілізаційна (рис. 2).

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, економічна культура є невід'ємним компонентом економічних процесів, оскільки виражає уявлення і мотиви суб'єктів соціально-економічних відносин, консолідує соціальні групи до спільної діяльності. У даному випадку вона виступає найважливішою характеристикою та вектором економічного розвитку всього суспільства.

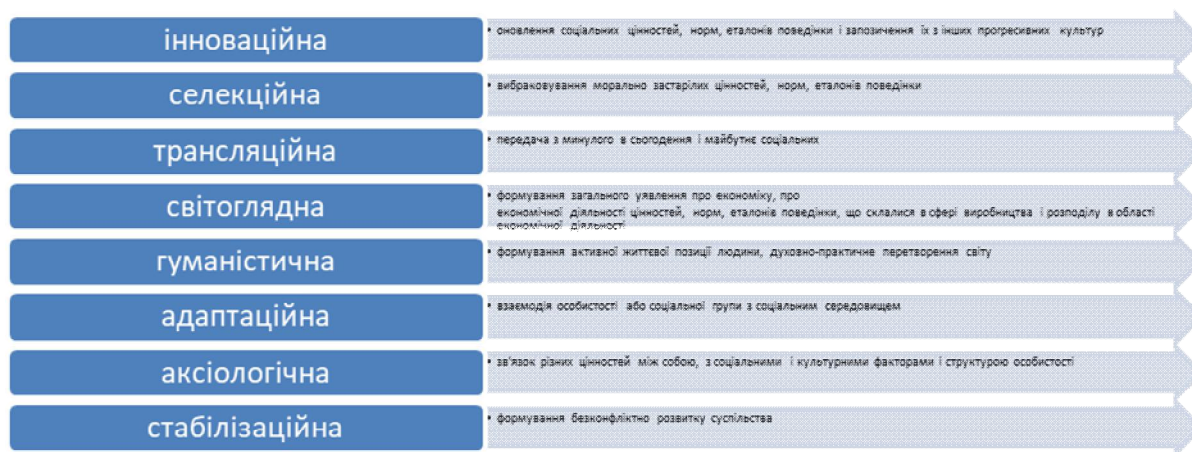

Рис. 2. Функції економічної культури

Цінності та переконання громадян впливають на розвиток економіки, забезпечуючи зворотній вплив економіки на культуру. Саме освітній і виховний процеси, через урахування індивідуальних та вікових особливостей здобувачів освіти, здатні забезпечити формування світоглядної поведінки майбутніх учасників соціально-економічних перетворень.

ЛІТЕРАТУРА

- Будник О. Б. (1998). Психологічні особливості екологічного мислення та їх вираховування у господарському вихованні школярів. *Збірник наукових праць: філологія, соціологія, психологія, 1*, 58 (Budnyk, O. B. (1998). Psychological features of ecological thinking and their calculation in economic education of schoolchildren. *Collection of scientific works: philology, sociology, psychology, 1*, 58).
- I. Войтинов. Режим доступу: <https://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/3629> (I. Voitynov. Retrieved from: <https://www.vestnik-mgou.ru/Articles/Doc/3629>).
- Дрозденко, Л. І. (1997). Виховання економічної культури. *Палітра педагога, 4*, 20-23 (Drozdenko, L. I. (1997). Education of economic culture. *Teacher's palette, 4*, 20).
- Заславская, Т. И., Бородкин, Ф. М. (1999). Социальный конфликт сквозь культуру. *Факультет экономики МГУ. Кафедра социально экономических систем и социальной политики, 1* (Zaslavskaja, T. I., Borodkin, F. M. (1999). Social conflict through the culture. *Faculty of economics of MSU. Department of Socio-Economic Systems and Social Policy, 1*).
- Морозов, В. А. (2017). Экономическая культура и ценности. *Креативная экономика, 11*, 135 (Morozov, V. A. (2017). Economic culture and values. *Creative economy, 11*, 135).
- Поніманська, Т. (2006). *Дошкільна педагогіка*. Київ (Ponimanska, T. (2006). *Preschool pedagogy*. Kyiv).
- Тэтчер, М. (2014). *Искусство управления государством: стратегия для меняющегося мира* (Tetcher, M. (2014). *The Art of Governance: A Strategy for a Changing World*).
- Guiso, L. (2003). People's Opium? Religion and Economic Attitudes. *Journal of Monetary Economics, 50*, 225.

РЕЗЮМЕ

Кушнир Наталия, Гончарук Виталий, Гончарук Валентина. Социокультурный аспект формирования экономической культуры в образовательном процессе.

В статье проанализировано понятие экономической культуры как вектора развития общей национальной культуры и показателя социальных заказов современного образования. Исследована экономическая культуру личности как

неотъемлемый компонент ее общей культуры и катализатора экономических процессов. Выяснено, что экономическая культура выражает представления и мотивы субъектов социально-экономических отношений через консолидацию социальных групп к совместной деятельности. Определено, что взаимоотношения между участниками социальных групп укрепляют организационные и институциональные экономические связи, предоставляют им личностный смысл и творческую производительность, актуализируя всю внутреннюю жизнь людей.

Ключевые слова: культура, экономическая культура, социокультурный аспект, экономическое сознание, социальный заказ, экономический опыт, экономическая свобода.

SUMMARY

Kushnir Nataliia, Honcharuk Vitalii, Honcharuk Valentina. Socio-cultural aspect of the economic culture formation in the educational process.

The article analyzes the concept of economic culture as a vector of development of general national culture and an indicator of social orders of modern education.

The aim of the study was to identify key areas of economic culture in the field of education and to reveal the essence of economic culture as well as in terms of socio-cultural indicator of personal development.

The following methods were used during the study: analysis of the scientific literature on the research problem; study and generalization of pedagogical experience; sociological observations; analysis of the socio-cultural aspect of economic culture as an indicator of the level of development of the economy and the education system.

It is found out that economic culture is an integral component of economic processes, as it expresses the ideas and motives of the subjects of socio-economic relations, consolidating social groups to joint activities. In this case, it is the most important characteristic and vector of economic development of society. It is a great deal of organizational change and institutional economics, giving him a special sense and creativity, and updating all the inner lives of people. Under these conditions, the problems related to the socio-cultural aspects of public life are relevant, and therefore it is clear that the education sector is a key link in the system of national, organizational, professional culture and economic culture as a product of market transformation.

Citizens' values and beliefs influence development of the economy, ensuring the reverse impact of the economy on culture. It is the educational and upbringing processes that take into account the individual and age characteristics of students who are able to ensure formation of the worldview and behavior of future participants in socio-economic transformations.

It is determined that the relationship between members of social groups strengthens organizational and institutional economic ties, gives them personal meaning and creative productivity, actualizing the entire inner life of people.

The prospect of further research is to develop ways to implement pedagogical conditions and creation, testing, experimental testing of the effectiveness of technologies for the formation of economic culture of future specialists.

Key words: culture, economic culture, socio-cultural aspect, economic consciousness, social order, economic experience, economic freedom.